

**IKPQLITE EZI AKPARAMAGWA NA USORO
OBIBI NDU NDI IGBO**

Si N'Aka

Esther Ogochukwu Akpulu

Ngalaba Amuma Igbo, Afrika Na Eshia

Nnamdi Azikiwe University, Awka

Phone: 08063010049

Umị edemede

Ọtutu ndi Igbo no na mwute n'ihu etu ihe ojoo si arị elu n'ala Igbo. Usoro ezi akapramagwa bara uru nke ha kwenyesiri ike na o bu uzọ mmadu kwesiri isi bie ndu di ka nwkenye na Chi Ukwu, igba mbọ, inye umuaka ezi ozuzu, na ihe ndi ozọ na-alazi azu. N' onodu ya a na-enwe agwa ojoo di iche iche di ka nwanne amaghizi nwanne ya, igba mbọ buzi igbu oge, nne na nna enweghizi oghere izu umuaka ha nke oma n'ihu achumego na ndi ozọ. Otutu emume odinala ndi Igbo na-eme iji kwalite ezi akparamagwa adighikwa ebe ufodu ndi ha jisiike ka na-eme adighizi ire etu ha di na mbu. Nke a abughị naanị na o na-echere onodu nchekwa aka mgba kama o na-ebikwa onodu ekpmekpe na aku na uba ndi Igbo aka ojoo. Omume ojoo niile ndi Igbo na-amuta na-emebiri ha ihe ebe o di ukwu, o buladi na o na-emegide ezi usoro iwu odinala ndi Igbo bu ndi e ji usoro akparamagwa kwesiri ekwesị na isopuru iwu odinala mara. Nke a ka o jiri di mkpa ka ndi Igbo laghachi azu n'ezi uzọ ahụ ndi nna ha ochie hapuru ha. A chọputara na ihe kpatara nke a gunyere mmekorita omenala na ibe ya, mgbanwe so ochichi ndi mbiarachịwa, oke ochicho were diri gawa. Ihe ndi Igbo kporo ezi agwa kwesiri ekwesị nwere ike o nweghi ihe agburu ndi ozọ jiri ya kporo n'udi na o bara uru. Nchoputa gosiri na obibia ndi mbiarachịwa kunyere mkpuru nleda anya n' uzọ ndu ndi Igbo n'udi na usoro obibi ndu na ezi akparamagwa kwesiri ekwesị e ji mara ndi Igbo buzi nke ekwesighi iga n'ihu ebe nke ndi Bekee ka mma n'udi o bula. E jikwa atutu fonshonalisti kemgbanwe oha were ziputa na ndaghachi azu e nwere n'ezi akparamagwa ndi Igbo bu n'ihu mmepe na mgbanwe sitere n'inabata omenala ndi mba ozọ. Ebumnuche nchocha a bu iziputa na ndi Igbo agbahapula otutu uzọ ndu e ji mara ha. Ozọ bukwa igosi ihe ndi kpatara ndaghachiazu e nwere n'usoro obibi ndu ndi Igbo nakwa iti mkpu na o di mkpa itulitekwa ezi usoro akparamagwa kwesiri ekwesị e ji mara ndi Igbo. Nchocha a ziputara ufodu usoro ezi akparamagwa kwesiri ekwesị, ndaghachiazu a na-ahuta na ha na ihe kpara ha. O gakwara n'ihu tuputa aro na mkpa o di itulitekwa ha. Usoro nchocha kenkwa ke-sovee ka a gbasoro were mee nchocha a.

1.0 Okwu mmalite

Ndi Igbo bu ndi bi na mpaghara odida anyanwu nke Naijiria. Asusu ha na-asu bu asusu Igbo. E nwere otutu akuko gbasara etu ndi Igbo si malite ma biri ebe ha bi taa nke gunyere na ha bu otu n'ime agburu Izrel jefuru uzọ oge ha na-aga ala Chukwu kwere ha na nkwa. Ihe ha ji akwado nkwenye a sitere n' etu omenala ndi Igbo na nke ndi Izrel siri yie. Iji maa atu, ndi Igbo na-ebi umu ha ndi nwoke ugwu ubochi o mere abali asato a muru ha, na-emekwa omenala igu nwa aha etu ndi Izrel si eme. Akuko ozọ kokwara na o bu Eri bu nna ndi Igbo nke Chukwu siri n'elu tadata o biri na mpaghara ezu Omambara bu ebe a na-akpo Aguleri taa. Igbo na-eziputa uzọ ihe ato. Nke mbu bu na o bu ebo ma o bu agburu, ozọ bu na e nwere ebe bu ala Igbo ebe nke ozọ buzi na ndi a nwere asusu ha nke bu asusu Igbo. Ha so na agburu ka n' onuogu na mba Afrika. Ndi Igbo na-agba mbọ nke ukwu ma na-anabatakwa obia nke oma. Igba mbọ ha na-eduga ha n'okirikiri uwa niile nke mere na o nweghi mpaghara uwa ndi Igbo anoghi. Ha nwere omenala nke bu uzọ odinala ha si eziputa nkwenye na nsiri hu ndu ha. O gunyekwara usoro obibi ndu ndi tarala oji nakwa ndi a gbakwunyere n' udi usoro ogbara ohuru e si ebi ndu n' ihi mmekorita na nnabata nke ndi mba ozọ. Usoro obibi ndu na omume ziri ezi ndi a abughi ihe e deturu ebe o bua n' akwukwo mana nwata o bua a muru n' ezi na ulo onye Igbo o bua na-esite n' aka nne, nna na ndi bu ya okenye amuta ihe ndi a. Ndi okenye ndi a bu site n' onu, akuko ifo, na ibi ndu kwesiri nnomi ka ha si akuziri umuaka agwa ndi a n' ihi na e nweghi ulo akwukwo n' oge ochie ahụ.

Abrahams n' Udechukwu (2017:376) kwara na akuko odinala, ilu, agwugwa, akuko okike na egwu odinala nke ha na-eme oge ezumike n' ama egwuregwu obodo bu uzọ umuaka si esite n' aka ndi okenye amuta ezi akparamagwa. O bukwa n' uzọ di etu a ka ogbo o bua na-esi ahafenye usoro obibi ndu ha n' aka ogbo na-esote ha. Nwata o bua na-esite n' aka ndi bu ya okenye enweta ozuzu. Ha na-ejikwa emume odinala di iche iche ha na-emere umu ha were akuziri ha usoro obibi ndu na mkpa ezi akparamagwa di. Iji maa atu, emume iru mgbede bu emume ngafe na ndubanye ha na-emere umu ha nwaanyi ndi amaghi nwoke were rue ilu di. O na-aburu nwata nwaanyi o bua ihe ihere na o soghi ndi ogbo ya ruo mgbede n' ihi na o na-egosi na o marala ihe ndi muru ya ma tupu o luo di. Mana taa, emume a na ndi ozọ yiri ya adighikwa. Nke a bu n' ihi nnomi omenala ndi mba ozọ o kachasi ndi mbiarachawa bu ndi weteere ha agumakwukwo na usoro ekpemekpe ndi Bekee mezie ka ndi Igbo na-ahuta uzọ ndu nke ha di ka ihe ojoo ekwesighi iga n' ihu.

O di oke mwute na taa, uzọ ndu juputara n' ezi akparamagwa e ji mara ndi Igbo na-ala azu n' ike n' ike. Ajo omume n' udi di iche iche bu nke ha na-amaku karia uzọ ahụ ndi Igbo si ebiri onwe ha. Otutu oge ogbo e nwere ugbu a na-ewere ndu ndi nna anyi di ka nke agba ochie nke anaghi ewuzi. Mana nke ahụ na-ewuru

ha bu ndu ila n' iyi. Ebe o na-ewute karịa bu na imirikiti ndi Igbo echefuola ihe ndi ahụ mere ha ndi Igbo n' ihi na ha anaghị akpọkwa ajọ omume ndi a ihe ojọ. Ndu 'achoro m ima' na 'o nwekwaranu ihe o mere' emeela ka o sie ike ikpebi onye bu onye Igbo site na ndu o na-ebi. Onye o bula n'otu uzọ ma o bu n'uzo ozọ choro idi ka onye Bekee. Site n' ihe nkiri onyonyoo na-akuzi ihe di iche iche e nwere taa, otutu ndi kporo onwe ha ndi Igbo na-esonyere mba uwa ndi ozọ n' itinye aka n' ihe aru na-arizi ibe ya elu di ka igba oto na-agba egwu ma na-eme ihe ngosi, igbu mmadu were gwọ ogwu ego, ima umuaka ndi nwaanyi elu n' ike, nwoke idina nwoke na nwaanyi idina nwaanyi, tinyere ndi ozọ. Omume ojọ ndi a niile etinyela aka na ndaghachiazu usoro obibi ndu e ji mara ndi Igbo. O mekwara ka otutu ndi agburu ozọ na Najirịa na mba uwa na-enyo onye Igbo o bula enyo oge ha mekorọ ihe o kacha n' ihe gbasara azumahia n' udi o bula. E nweela ndi mere nchocha n' isiokwu yitere isiokwu nchocha a ma ha agbadokarighi ukwu n' ikpochigha mmuo ndi Igbo azu n' ezi usoro obibi ndu ha.

Ebumnuche nchocha a bu iji tie mkpu na o di mkpa ka umu Igbo laghachi azu n' ezi usoro obibi ndu e jiri mara ha nke na-eziputa 'onye biri ibe ya biri' na 'onye anwula ma ibe ya efula' karia 'ka m di naani m' juputara n' ala Igbo taa. O bukwere ebumnuche ome nchocha a ichetere ndi Igbo ihe ndi bu ezi ntala odinala ha na mkpa o di ibidokwa izunye umu ha n' ime ya. A turu anya na nlaghachi azu n' ezi usoro obibi ndu a ga-enyere ndi Igbo aka imalitekwa ibi ndu maka odimma ndi ozọ. O ga-emekwa ka ogbo e nwere ugbo a ghota na mmadu o bula agaghị anoro onwe ya ghara inwe mmekorita nke ya na oha obodo. Site n' uzọ di etu a gbochie ma o bu belata oke nkoropu obi na ikwu udo a na-ahu taa.

Nchocha a jiri atutu fonshonalisti kemgbanwe oha were kwado mgbanwe e nwere n' usoro obibi ndu ndi Igbo na ihe kpatara ya ma gbasokwa usoro nchocha kenkwa na ke-sovee were ruo oru. O kowara n' uzọ di nke nke ndi bu ndi Igbo na usoro odinala ha si ebi ndu nke adighikwa etu o di na mbu. O lebara anya n' ihe bu ezi akparamagwa na ihe ndi odee ndi ozọ derela banyere ufodu usoro obibi ndu na-enyere ndi Igbo aka ichekwaba ezi akparamagwa ha. O tuchakwara ebumnuche nchocha were gosi ihe o jiri di mkpa ilaghachi azu n' uzọ ndu ndi Igbo n' agbanyeghi mbjakorita na mgbanwe e nwerela n' usoro obibi ndu a ma tuputa aro etu a ga-esi mee nke a.

2.0 Ntuleghari Agumagu

A ga-amalite ebe a site n' ileba anya n' ihe bu ezi akparamagwa.

2.1 Kedu ihe bu Ezi Akparamagwa?

Ezi akparamagwa bu ihe ndi mmadu kpebiri na o bu ihe di mma, agwa ziri ezi kwesiri nnomi. Agwa o bula enweghi onye o na-emegide. Eze (nd:12) hutara

ya dị ka “ihe dị mma ma ọ bụ ihe ọma”. Anuolam (1993:317) kọwara ezi akparamagwa dị ka ihe ndị mmadụ nabatara na o kwesiri ekwesị, ihe ndị a na-ahụta dị ka ihe dị mkpa ma dị oke ọnu. Ihe bụ ezi akparamagwa bụ otu ma atulee ya na ihe ọ bụla na-akwalite ezi omume. Haralambos na Heald (1980:6) na ntunye nke ha kọwara na ezi agwa na-eziputakarị usoro nhazi na ihe dị mma kwesiri nnweta. O na-akọwakwa ihe dị mkpa, kwesị ekwesị ma kwesị igbara mbọ. Okolo (1991:180) n’otu aka ahụ kọwakwa na ezi agwa na-eme mmadụ ọ buru onye kwụ chīm n’ihe gbasara omenala ya ma nwee ike itunye utu nke ya n’amamihe, akukoala na mmepe obodo. Ihe agburu ọ bụla kporo ezigbo ihe, ezi agwa bụ ya ka ha na-achọ. E nwere ike inwe agwa ojoo nke bụ ihe ohaneeze achoghị achọ. Ezi akparamagwa nwere ike ibu nke onye ma ọ bụ nke ohaobodo. Ya bụ, ihe otu onye ma ọ bụ oha nabatara na ọ dị mma, kwesị ekwesị, dị mma ibi n’ihi ya na inwu n’ihi ya. Maka nke a, ihe ọ bụla bụ ezi akparamagwa nweriri ndinaya bụ eziokwu ma atulee ya n’echiche ya na ihe ndi ozo. Ezenwa (nd:12) kwenyere na nke a ebe ọ kọwara na ọ putaghị na ezi agwa ọ bụla dị ka Chi siri kee ya kama n’ihi na tupu ọ buru ihe nwere nkwekorita ohaneeze, ezi akparamagwa ọ bụla ga-agbanyeriri mgborogwu ma na-arutu aka n’ihe omenala ndi nabatara nke bu ebe nkwekorita ohaneeze ahụ gbadoro ukwu. Haralambos na Heald (1980:6) kọwara na a na-atu anya na ihe nnweta nke onwe na inweta akụ na uba bụ ihe ndi mba uwa mepere emepe weere di ka ezi ihe. Nke a meziri ka onye ọ bụla kwenye na ọ bụ ihe ziri ezi di mkpa na ọ ga-agba mbọ ibu onye kacha nweta ihe n’ogo ọ bụla ọ nọ, noro n’isi ma ọ bụ rue n’ isi njedebe okwa ya. Ihe nnweta nke onwe buzi odimara na nke a na-agbako site n’oke akụ na uba onye na ihe enweenwe ole onye nwere ike inweta. Mana ọ bughị udi usoro obibi ndu a ka e ji mara ndi Igbo kama ha bu ndi kwenyere na “onye aghana nwanne ya”. O doro anya na site na nkuzi ndi mbiarachwa wetere n’ala Igbo, ndi Igbo amutala udi ndu na nkwenye ndi mba mepere emepe ebe ha na-ewerezi ndu “onye aghana nwanne ya” di ka nke ezighi ezi kama onye ọ bụla chorọ ibu isi ma ọ bụ ino n’ isi.

2.2 Ufodu Usoro Obibi Ndu Ndi Igbo na-Enyere ha Aka Ichekwa Ezi Akparamagwa

Nhazi usoro obibi ndu bụ ihe di mkpa n’iwulite na ihazi obodo ọ bụla. Agburu ọ bụla nwere ihe ndi ha na-elegara anya di ka ihe kwesiri ekwesị mmadụ ọ bụla ga na-eme. Ya mere na e nwere iwu odinala na usoro a haziri ahazi na-achikwa ezi akparamagwa ndi mmadụ. O doro anya na ihe otu obodo na-aso nwere ike idiwaga iche n’obodo ozo. Ndi Igbo enweghi akwukwo ọ bụla ebe ha dere iwu odinala na usoro obibi ndu ha mana nwata ọ bụla a muru n’ obodo ọ bụla n’ala Igbo na-amuta ha site n’aka ndi bu ya okenye. N’uzo di etu a ka ndi Igbo jikwa nwee ihe ndi ha kporo “aru” na “nsọ ala” bu nke gbadoro ukwu n’ omenala ha di iche iche. Ihe ndi a bu ihe onye ọ bụla na-agbaruru ihu n’udi na ha bu agwa ojoo ekwesighi ka a na-ahuta n’etiti ndi obodo. O bughị ebumputa uwa kama

onye ọ bụla a mụnyere n'obodo ọ bụla na-enomi ma na-amụta ya. Izere ime arụ na nsọ ala ndị a na-enye aka inweta ezi akparamagwa na usoro a haziri ahazi n'ihi na nwaafọ ọ bụla maara ihe bụ ezi agwa a turu anya n'aka ya n'onọdu ọ bụla. Onye ọ bụla mere arụ na-atakwa ahụhụ so ya. Idobe iwu ọdinala ndị a bụ mgba jikoro mmekorita mmadu na ibe ya n'udi ọ gaghị ama afọ n'ala buru uwa nro onye ọ bụla chorọ ibi naani ya n'obodo ebe enweghi usoro ochichi nke Hobbes na Yankelovich (1981:86) kowara di ka agha otu onye na-ebuso oha oha na-ebuso otu onye. N'iji nye aka nweta ezi usoro obibi ndu na nchekwa ezi agwa tupu ndi mbiarachawa abia n'ala Igbo, ha nwere otutu nkwenye di ka:

2.3 Nkwenye na Chi Ukwu na Umummuo di iche iche:

Chi Ukwu bu onye kere mmadu, anu manu na ihe niile ma ndi a na-ahu anya ma ndi anaghi ahu anya. Na nkwenye ndi Igbo, odidi ya di ukwu n'udi ya na mmadu enweghi ike inwe mmekorita ihu na ihu. N'ihi ya, o nwere umu obere mmuo di iche iche o kere di ka ala, anyanwu, mmiri na ndi ozo. Ha bu ndi na-anọ n' agbata Chi Ukwu na mmadu. Arinze (1970:10) kowara na ndi Igbo na-esite n'aha ha na-agu umu ha tupu obibia ndi Bekee egosi nkwenye na Chi Ukwu. N'otu aka ahu Obiego (1978) na Mgbaegbu (2010:30) kwenyewara na n'ihi aha ndi Igbo na-agu, ha kwenyere na Chi Ukwu di. Ogbodo (2019) kowara na ndi Igbo nwere ihe kariri otu nari mmuo ma ndi ukwu ma ndi nta bu ndi ha amaghikwa ihe ọ bula maka ha n'ihi ihe ufodu. Onye Igbo ọ bula n'oge mbu na-agba mbu ihu na o mejoghi umu obere mmuo ndi a ma ya fodu imejo Chi Ukwu. Ala iji maa atu bu mmuo na-ahu maka omumu ma nke mmadu ma nke elu ala. Ogbodo (2019) kowakwara na ala na-ahu maka omumu. Onye ọ bula hopuru ji mmadu sonyere n'ala na ome ji ahu mere aru. N'oge ochie onye di etu a ga-akpu aru iji kpochapu ajo ihe o mere ma medaa ala obi. Oge ugbu a, ndi Igbo na ewere ufodu ihe aru na o nweghizi ihe o mere. Ebe ufodu a gaala akpu aru, ha na-agazi nkwaputa n'aka ndi isi uka ha ma ọ bughị uzo ndu ndi Igbo.

2.4 Inye Umuka Ezi Ozuzu:

Ezi na ulo bu ebe mbu nwata Igbo ọ bula na-enweta ezi ozuzu. Izulite umuka bu nnukwu oru diiri nne na nna nakwa onye ọ bula. Ndi Igbo na-asị na "oha nwe nwa" nke putara na onye ọ bula nwere oke na oru itinye aka zulite nwata. Udechukwu (2017:380-381) kowara na izulite umuka bu oru di nnukwu mkpa n'ala igbo. O bu oru diiri ndi muru umuka ọ kacha ndi nne inye umuka ha ezi ozuzu n'usoro omenala na odinala ndi Igbo. Igboin (2011:100) n'echiche ya siri na nne na nna nwere oru izu umu ha nke oma ebe umuka n'onwe ha nwekwara oru nke ha n'ebe ndi muru ha no. N'oge ochie, ọ dighi onye na-ahu nwata na-akpa agwa ojo ma tufue ihu n'udi na ọ gbasaghi ya etu ọ di taa. O bu eziokwu na ọ bu oru ndi muru nwa izu nwa ha ọ kacha ndi nne. Mana nwata ọ bula bara uru abughi naani ezi na ulo ya na-eri uru ya kama ọ na-abara ogbe nakwa obodo

ya. Iji nweta uru a na nwata ọ bula, ndi Igbo na-ejikari akuko odinaala di iche iche ọ kacha akuko ifo akuziri umuaka ezi agwa. Ha na-emekari nke a n'oge abili. Akuko ndi a na-abukari n'udi iziputa ezigbo agwa na ajo agwa, uru na oghom di na nke ọ bula. Mbe na umunumanu ndi ozo na-akpa agwa di ka mmadu. Imaatu e nwere ike ziputa mbe di ka onye anya ukwu na oghom o zutere n' ikpeazu. Ihe kacha mkpa bu na na mmechi akuko ifo di etu a, a na-asi "o bu nke a mere na o dighi mma inwe anya ukwu".

2.5 Ikpachapuru Ndu Anya:

Ndu na nghota ndi Igbo bu ihe di nsọ. O kari di ihe a ga-akpo echiche makana echiche ufodu na-esi ike ikowaputa. Ndi Igbo na-akpachapuru ndu anya n'uzo puru iche. Otutu oge ha na-eme nke a site n'aha ha na-agu umuaka ha di ka Ndubisi", "Nduka" na ndi ozo. N'uzo di etu a, ha na-egosiputa ndu di ka ihe di oke onu. Anuolam (1993:134) kowakwara na ndu bu ihe zuru oke n' onwe ya, di omimi ma buru akwukwo ogugu nke kpokobara amamihe di omimi. Etu e siri bie ndu ga-eme ka o di mma baa uru ma o bu o buru ihe e bibiri ebibi. Nke a na-aruga aka n'etu ndi Igbo si agba mbo ihu na ndu alaghi n'iyi. Ihe o bula na-enyere ndu aka bu ihe oma ebe ihe megidere ndu bu ihe ojoo, ajoo ihe ma o bu aru. N'ala Igbo, onye o bula tufuru ugwu diiri mmadu ma na-ebi ndu 'achoro m ima' na-abu onye bi n'uwa naani ya. Mbiti (1990:52) kowara na onye di etu a enweghi here. O ga-ahuta onwe ya di ka onye di ndu ma o no n' uwa nro. Ani, Ome na Nwankwo (2014:398) kwenyere nke a ma kowaa na ihanye ochichi obodo n'aka onye di etu a na-aburu obodo ahụ ihe ihusi anya n'ihina o gaghi achikota obodo nke oma ebe ochichi ya agaghi enwenwu ike ibu nke mmadu niile ga-esonye.

Mmadu ikpachara anya ma o bukwanu oge ufodu n'akpachaghi anya wepu ndu mmadu ibe ya bu aru n'omenaala Igbo. N'ihina ya ndu mmadu abughi ihe e nwere ike iwpu etu o soro onye n' udi na o nweghi ihe o mere. Achebe (1958:86) jiri agwa Okonkwo na ihe mere n' akwamozu Ezeudu gosi nke a. Okonkwo gbagburu nwa Ezeudu n'akpachaghi anya mana o gbara oso ochu gbalaa ikwunne ya, n'ihina na ihe o mere bu aru n'ala Igbo. O mere nke a jiri sopuru ndu o lara n' iyi ma medaa muo nwe ala obi. O putara na o bughi naani n' ime otu ezi na ulo kama ezi na ulo ubara mkpuke, ogbe, obodo ma o bu agburu na-ahuta onwe ha di ka umunne ndi e kwesiri ikpachapuru anya ma chekwaba ndu ha Igboin (2011:99). N' uzo di etu a, nghota uru ndu bara bu ihe di n' ime onye Igbo o bula n' udi mmetuta umunne ndi bu n' otutu oge o bughi otu nne muru ha. Mmekorita na nghota n' etiti mmadu na ibe ya ndi Igbo nwere abughi udi nke ndi Bekee. N'ihina ya, onodu mmuo mmekorita nwanne na nwanne na-akaplite mmadu igosi obodo ya ihunaanya site n' omume o na-emeso ndi ozo. Mmadu bara uru kari akunauba niile ndi ozo. Nke a na-egosikwa ihe kpatara

ndi Igbo ji akpachapuru umuaka anya. Agwa ndi Igbo na- akpaso ndu mmadu puru iche n' ihi na ha kwenyere na ndu na chi kere ya nwere mmekorita.

2.6 Igba mbọ:

Irusi oru ike bu otu n'ime ihe e ji mara ndi Igbo. Ha bu ndi huru igba mbo n'anya ebe o di ukwu. O buladi onye ume ngwu maara na o bu site n'irusi oru ike ka mmadu ga-esi buru onye bara uru n'ezi na ulo na n'obodo. Nwaafọ Igbo o bula na-agba mbo na-akwudosi ike n'enweghi nkolopu obi o buladi oge o dabara n'ihe isi ike na ndachighaazu. Eziokwu, ndi ume ngwu bu ndi mbu a malitere ire n'ohu. Igboin (2011: 10) kwenyere nke a ma kowaa na e wepu umu ndi igwe na ndi ogaranya, ndi di ike oru bu ndi gara ulo akwukwo n'ikpeazu oge ndi nkuzi uka Bekee na ndi mbiarachawa biachara n' Afrika. Ndi nne na nna bu umuaka ha ike oru adighi ka ha na-eziga ulo akwukwo ebe ndi di ike oru na-anọ n'ulo na-aru oruulo niile. N'ihu oru, a na-eto uru o di irusi oru ike site n'iji ilu, abu otito na itu aha were na-agba onye oru ume. Igboin (2011:10) kowara na oru bu ihe e were di ka ogwu e ji agwo ubiam na uzọ e si achupu ihe isi ike. Ubiam na odida bu nwa ogbenye ebe oganihu nwere otutu nna na agburu toro ato. O nweghi onye na-achọ mmeko ya na onye ngana. Otutu n'ime ha anaghi enwe ike ilu nwaanyi tinyere na ha anaghi enwe ike itunye oke ha n'ezi na ulo na n'obodo. Inweta aku na uba na-esite n'igba mbo na irusi oru ike. Onye o bula nwere aku na uba ma o nweghi uzọ doru anya a maara o si enweta ya, a na-enyo ya enyo.

2.7 Idiknoto/Qhazurunwe:

E nwere usoro ezi akparamagwa ndi Igbo nke na-agbdo ukwu na mmuta na ihe niile mmadu na-eme ga-abu etu o ga-esi diri onye o bula mma. Ihe ndi mebere nke a bu otutu mmekorita sitere n'umunna. Idiknotu na-agbado ukwu na ndu onye o bula n' umunna nke obodo. O bu ejiri mara nke onye o bula n' obodo na-eji egosiputa onwe ya na mmekorita ya na ndi ozo. N' izuputa onwe di ka ezi nwaafọ n' etiti ndi ozo, umunna na-aputa ihe di ka ewumewu na-achikwa ezi usoro mmekorita n'etiti ndi onuko obodo ahụ. O dighi onye otu umunna ahụ nke ga-akpachara anya mee ihe nwere ike imechu obodo ya ihu. E nwere udi mmekorita gafere ihe e nwere ike ihu anya nke jikoro mmadu na obodo ya. Ani, Ome na Nwankwo (2014:398) kowara na udo mmekorita a bu ihe jikotara ezi echiche, mbumuche na ihe o na-elegara anya inweta n' odiniihu iji buru onye zuru oke na mmadu ma tunye utu nke ya n' idozi obodo. N'uzo di etu a, o bu aru, nsọ ala na ajo omume mmadu iche n' echiche ma ya foduz imeputa ya n'omume imegide ebe o siri bia uwa. Onye Igbo na-echeru echiche ulo mgbe o na-eme ihe o bula n'ihi na o choghi ihe ga-emegeide odimma ya na umunna ya ndi ozo. O bu maka nke a ka ejighi were onye Igbo o bula di ka onye onwe ya zuru kama onye di n' ihi ndi ozo:

2.8 Ndaghachiazụ Ezi Akparamagwa e ji Mara Ndi Igbo na Ihe Kpatara ya

Na ndu onye o bu la kporo onwe ya nwaafọ Igbo taa, ihe adghizikwa etu o di na mbu di ka o si metuta ihe bu ndu ndi Igbo. Oge ugbu a, a na-ahutazi oge niile oke ochichio nke onwe bu ihe jiderela ma kputo ndi Igbo, mezie ka a na-ahuta usoro obibi ndu ogbaraohuru na ndu ma okenye ma umuaka. Otutu ihe kpatara ndaghachiazu n'usoro obibi ndu ezi akparamagwa a nke ufodu n'ime ha bu oke ochichio, obibia ndi mbiarachia, igba ohu, imaku ekpemekpe ndi mba ozo nakwa ndi ozo. Ebigbo n'Ani, Ome na Nwankwo (2014:399) kwuru na nkuzi igu afọ Igbo nke afọ 2002 o kporo "uwa ndi Igbo furu efu" weputara ufodu ezi agwa na ajo agwa tinyere aka n'uzo di mma na n'uzo jogburu onwe ya n'agwa ojobo na ndaghachi azu n'oganiihu ala Igbo. Ebigbo n'Ani, Ome na Nwankwo (2014:399) kwara na a na-ahutazi agwa ojobo ndi a mutara amuta di ka ikpari ndi okenye, ochichio nke onwe, mpako na ndi ozo na ndu ndi Igbo. Ihe bu isi sekpu nti na ndu oke ochichio a bu ego nke werela onodu di ka uzo e si ekpebizi onye nwere oganiihu.

Usoro obibi ndu nke oke ochichio buzi nke zuliterela ajo agwa di iche iche di ka: ka m di naani m, ochichio nke onwe, ebumnobi ojobo, fonfonju akpa n'ihe o bu la bu nke oha na aguchara m akwukwo enweghi ezi agwa. N'oge a, e nwere ogaranya nwoke ma o bu nwaanyi n'enweghi ezi aha na ezi agwa. N'echiche Ani, Ome na Nwankwo (2014:399) udi ndi Igbo e nwere taa abughi ndi ji odimma ohaobodo kporo ihe nke di iche site n'udi nwaafọ ahụ na-achọ ka o diri onye o bu la mma, na-akpachapuru ndi ozo anya ma na-ebute odimma ndi ozo uzo. Ekei (2002:46) kwenyere na e nweghi mgbagha na naani ndi Igbo igbahapu ezi akparamagwa e ji mara ha emeela onye Igbo o buruzie onyinyo nke ezi nwaafọ kwesiri iwezuga ochichio nke onwe ma tunye oke ya na mmepe na oganiihu obodo ya. Eziokwu o bu ihe doro anya na agaghi akpo ndi di etu a ezi umuafọ n'ihia ha amaghi ma ha amutaghikwa ndu idikonotu nke ha kwesiri imuta n'aka ndi nna nna ha.

Ihe ozo kpatara ndaghachiazu a na-ahụ ugbua n'usoro obibi ndu ezi akparamagwa ndi Igbo bu igba ohu e mere na mba Afrika nke ala Igbo sonyere na ya. Mmadu inyo ibe ya enyo oge o bu la ha nwere mmeorita malitere diwazie ka uzo ndu kwesiri ekwesi. Nunn na Wantchekon (2011:3211) kwara na ogo di iche iche n'udi mmadu atukwasaghi ibe ya obi n'Afrika taa bu ihe sitere n' agbamohu. Ndi a wakporo nna nna ha n' oge ahụ bu ndi o kacha esiri ike itukwasa ndi ozo obi taa. Otutu ihe ndi sitere n'igba ohu bu nke di n'ime onye di ka usoro na-achikwa iwu odinala, nkwenye na ihe ndi baara ndi uru. Nchoputa Nuun na Wantchekon (2011:3225) gosiri na mmadu enweghi ntukwasa obi n'ebe mmadu ibe ya no n'ala Igbo taa gbadoro ukwu n'ihe megara n'oge igba ohu. Mgbe nwanne, enyi, umunna nakwa ezi na ulo ufodu na-alala

onye nke ha nye n'aka ndi na-agba mgbere ohu. O buladi onye njem si n'ime ime obodo naputa na-ewere echiche onye ime obodo chee n'ihe ka di etu o di ma banye n'ulo onye Igbo ibe ya izere ndo, onye di etu a bu onye ndi o no n'ulo ha na-agba izu ojo ma were uzo aghughu dupuru ya ndi ga-ejide ma refuo ya n'ohu. Nke a mere e ji nwee oke ndaghachiazu n'etu ndi Igbo si ebi ndu.

Ufodu ndi odee kwenyere na ochichi ndi Bekee wetere otutu ihe megidere etu ndi Igbo si ebi ndu. Okoduwa n'Igboin (2011:101) kwara na ndi mbiarachiwa gbara mbo kwalite onodu aku na uba na ekpemekpe ha nke putara ihe n'udi azumahia ha bagidere na mba Afrika bu nke juputara n'oghere inweta ihe kara bara ha uru n'ikwalite onodu aku na uba na ekpemekpe ha bu nke gbara elu n'oge ahu. E wepu ebumnobi iritere onwe ha uru n'ikwalite onodu aku na uba ha, Okoduwa n'Igboin (2011:101) kwara na ndi Bekee ziputara mbunuche, nkwenye na usoro ha si ekpebi ihe di mma na ihe di njo, ihe bara uru na ihe abaghi uru ka mma ma di elu kara nke ndi ha biarachiwa. Nkwenye a bu nke ha haziri nke oma o dabakwara ha site n'iguzobe ulo akwukwo ebe usoro n-achikwa ihe omumu a na-eme na ya bu iji nweta ebumnobi ndi mbiarachiwa kara inye ndi a biarachiwa ozuzu ga-enyere ha aka ikwuru onwe ha. Ndi wetere ozoma n'aka nke ha nyekwara aka n'uzo puru iche igosi ndi a biarachiwa na odidi ekpemekpe na nkwenye ha abaghi uru.

Wahab, Odunsi na Ajiboye (2012:5) ziputara na site na ajuju nchocha ha chikobara, ha choputara na onuogugu ato n'ime ise ha juru ajuju zara na usoro agumakwukwo ndi Bekee di ka omenala biara abia bu nke anyi ritere uru kara oghom. Nke a n'ezikwu gosiri na ndi mbiarachiwa nwetere ebumnobi ha. N'echiche ufodu ndi Igbo taa ihe o bua ndi Bekee mere ka mma kara etu ndi Igbo si eme ya.

2.9 Atutu Nchocha

Nchocha a gbasoro atutu fonshonalisti kemganwe oha nke Parsons were ruo oru. Parsons bu otu onye n'ime ndi kacha puta ihe n'atutu fonshonalisti. O hutara mgbanwe di ka ihe anaghi aghasa ezi mkpokọ nke obodo kama di ka ihe na agbanwe udidi ezi mkpokọ n'udi a ga-enwezi mkpokọ ohuru. Ina (1977:545) kwara na Parsons kwenyere na e nwere uzo abuo mgbanwe nwere ike isi malite. O nwere ike imalite site n'isi ebe ozo bata n'obodo n'ihu mmekorita obodo ahu na obodo ndi ozo ma o bu mgbanwe esite n'ime obodo ahu n'ihu nhazighari nke a ga-emeriri iji dozie ihe nhiahu n'ime obodo. Parsons hutara mgbanwe oha n'udi mgbanweghari na-adi n'obodo n'ihu mmepe ma gbalikwa ikowa mgbanwe obodo na-enwe oge o na-aga n'ihu na-emepwanye na nhazi otu oha. Parsons n'Ina (1977:545) rukwara uka na uzo ihe abuo nwere ike ime n'oge a. N'ime obodo ebe enweghi mmepe, anaghi enwe ikpa oke ewumewu nke putara na otu ewumewu na-aru otutu oru di iche iche. O jiri ezi na ulo maa

atụ, ebe ezi na ụlọ nwere ọrụ ọmụmụ, ọzụzụ, imeputa akụ na ụba na ezi mmekọrịta. Dị ka obodo na-emepe, usoro ikpa oke na-abata. Ewumewu dị iche iche dị ka ụlọakwụkwọ na otu ndị ọzọ na-amalite ma na-eweghara ọrụ ndị ahụ edobeghi iche maka otu ewumewu ọ bụla na mbụ. Mana ewumewu ọhụrụ ndị ahụ ga-ejikọriri ọnụ n' oge a site n'usoro nnabata.

Site n' atụfụ fọnshonalisti kemgbanwe ọha, o doro anya na mgbanwe na ndaghachi azụ e nwere n'usoro obibi ndụ ndị Igbo taa bụ n'oganiihu na mmepe nke sitere na mgbanwe dị iche iche ha nwere n'ihu nnabata usoro obibi ndụ ndị mba ọzọ. Ma dị ka Parsons siri kwuo ewumewu ọhụrụ ndị batara n'ala Igbo kwesiri ka ya na ewumewu ọdinala ndị Igbo jikọọ ọnụ were nwee ezi nnabata na nnwoghari. Nke a ga-enye aka ime ka ụzọ ndụ ndị Igbo kawanye mma karịa ime ka ndị Igbo gbahapụ usoro obibi ndụ ha.

3.0 Ntucha Nchọputa Nchọcha

N' ebe a, a ga-atucha ebumnuche nchọcha iji gosi nchọputa nchọcha

3.1 Usoro a ga-Esi Tulitekwa Ya

Ọ bụrụ na elebaraghi ajọ akparamagwa ndị a niile anya ma katọọ ha, ezi njirimara ndị Igbo ga-efunari ha. Ebumnuche nchọcha a bụ ikpochigha ndị Igbo azụ n'usoro ọdinala ha si ebi ndụ. Usoro obibi ndụ ndị ahụ e ji mara ha dị ka igba mbọ ga-amalitekwa bụrụ nke onye Igbo ọ bụla ga-amakụ karịa oke ọchịchịo nke a chọputara juru ala Igbo taa.

Ndị Igbo ga-agaghachi azụ n'uzọ ọdinala ndị ahụ ha nwere tupu ọbibia ndị Bekee. Omenala ndị ahụ dị mma dị ka iru mgbede na ezi ụzọ ndị ahụ ha si enye ụmụaka ezi ọzụzụ kwesiri imalitekwa. Parsons kowara na mmepe na-eweta mgbanwe ma o kwesighi ibu mmegide nye ihe ndị Igbo jiri bụrụ ndị Igbo. Ọ bughị ụzọ ndụ ndị Bekee niile ka ndị Igbo ga na-enomi. Ndị mbjarachiwa weteere ndị Igbo agumakwukwọ na usoro obibi ndụ ha ndị ọzọ were kanye n'ime ndị Igbo mkpuru nleda anya nye ụzọ ndụ ha bụ ndị Igbo. Nchọputa gosiri na etu ha si enomi ndị Bekee so n'ihe kpatara oke ndaghachi azụ e nwere n'usoro obibi ndụ e ji mara ndị Igbo.

Ọzọ bụ na ndị nne na nna ga-amalitekwa izunye umu ha ka ha mata na ọ bụ oke na ọrụ okenye ọ bụla n'ala Igbo itinye aka n'izulite umuaka n'ezi agwa n'udi na okenye ọ bụla nwere ikeke ibara nwata na-ejeghie ụzọ mba, duọ ya ọdu ma ọ bukwanu tie ya ihe oge o kwesiri. Dị ka nchọputa a ziputara na ndị Igbo kwenyere n'ijiko aka zuo nwata ka o were baara ezi na ụlọ nakwa obodo ya uru. Nke a ga-abuzi iji gaa n'ihu na-eziputa nkwenye ndị Igbo na “nwa bụ nwa ọha”, nwa baara ezi na ụlọ ya uru obodo niile eketa oke na ya.

4.0 Nchikọta Nchọputa Nchọcha na Mmechi

N'ebe a, ga-achikọta ihe a chọputara na nchọcha a ma mechie

4.1 Nchikọta Nchọputa Nchọcha

Ndi Igbo bu ndi e ji ezi akparamagwa di iche iche mara n'ih i nkwenye ha n'otutu usoro odinala ha si ebi ndu bu ndi na-enyere ha aka ikwalite na ichekwa ezi akparamagwa ha. Nkwenye ha ufodu gunyere nkwenye na Chi Ukwu, igba mbo, ikpachapuru ndu anya na ndi ozo. Mana ha ejirila nleda anya na oke inomi ndi Bekee were mee ka ezi usoro obibi ndu ha na-adaghachi azu. Di ka Parsons siri kowaa n'atutu fonshonalisti kemgbanwe oha na e nwere mgbanwe na-esite ebe ozo abata n'obodo etu obibia ndi Bekee siri weta nke o wetere n'ala Igbo di ka usoro igu akwukwo, agbamohu na usoro ekpemekpe di iche na nke ndi Igbo. E nwekwara mgbanwe ndi Igbo nwere bu ndi sitere na nhazighari ha na-eme iji dozie ihe nhiahu di ka mmepe na-abata n'ala Igbo. Ma uzo ndu ndi Igbo na-amuta kwesiri ka o nyere ha aka n'ihazighari nke ha nwere etu o gamakarị kari ibute ndaghachi azu.

Oke nleghara anya ndi Igbo na-eleghara usoro obibi ndu ha n'ih i na ha kwenyere ndi Bekee bira ma mefuo ha uche ikwenye na uzo ndu ha ezighi ezi. Mezie ka ndi Igbo na-agbagakwu usoro obibi ndu ndi Bekee. Nke a mere nchọcha a jiri di nnukwu mkpa n'ih i na o bu uzo ikpochigha ndi Igbo azu n'eh i akparamagwa na uzo ndu e ji mara ha.

4.2 Okwu Mmechi

Ndu ndi Igbo juputara n' ezi usoro obibi ndu na ezi akparamagwa nke ufodu mba ndi ozo na-achọ inomi n'ih i uru ha chere di na ya. Mana ndi Igbo nwee uzo ndu a agbaghapula ha ebe ha na-agbagakwu usoro ndu ndi mba ozo tumadi ndi nke megidere ezi akparamagwa ndi ahụ e ji mara ha. O di nnukwu mkpa na ndi Igbo laghachiri azu na nzo ukwu ndi nna na ha dobere ha iji kwalitekwa ezi omume na akparamagwa e ji mara ha di ka etu ha si enye umaka ha ozuzu, isopuru ndi okenye, ikpachapuru ndu anya na ndi ozo. N'uzo di etu a, mpu, ogbaaghara, oke ochichio nke onwe na agwa ojo ndi ozo juputara taa n' ala Igbo ga-ebelata ma o bukwanu laa kparam.

Edensibia

Achebe, C. (1958). *Things Fall Apart*. London: Heinemann

Ani, K. C, Ome, E. & Nwankwo, A. (2014). "Re- Examination of Igbo Values System and the

Igbo Personality: A Kantian and African Comparative Perspective". In *Open Journal of Philosophy*, 4, (pp. 397-403)

Arinze, F. A. (1970). *Sacrifice in Ibo Religion*. Ibadan: University Press.

- Anuolam, C. U. (1993). "Igbo Value and Care for Life". In *Excerptae Dissertationibus in Sacra Theologia* 16, (5) Pamplona.
- Dworkin, R. (1993). *Life's Dominion*. New York
- Echeta, U. F. & Eze, E. I. (2017). "The Igbo Care for the Elderly in Contemporary Times: An Old Testament Evaluation". In *International Journal of Development and Management*, 12, (1) (pp. 140-149)
- Ekei, J. C. (2002). *Justice in Communalism: A Foundation of Ethics in African Philosophy*. Lagos: Ream Communication.
- Ezenwa, P. C. (nd). *The Value of Human Dignity: A Socio – Cultural Approach to Analyzing the Crisis of Value among Igbo People of Nigeria*. Maximillians Wurzburg
- Gyekye, K. (1996). *African Cultural Values: An Introduction*. Accra: Sankofa Publishing Company.
- Igboin, B.O. (2011). "Colonialism and African Cultural Values". *African Journal of History and Culture*. 3, (6) (pp. 96 – 103) Ina, R. (1977). *Sociology*. New York: Worth Publishers.
- Mbaegbu, C. C. (2010). Traditional Rational Arguments for the Existence of God (chukwu) in Igbo Traditional Philosophy www.ajo.info
- Mbiti, J.S. (1990). *African Religion and Philosophy*. Nairobi: Heinemann Educational Book.
- Nunn, N. & Wantchkon, L. (2011). "The Slave Trade and Origin of Mistrust in Africa". *American Economic Review*. (pp. 3221-3252)
- Nwala, T. U. (1995). *Igbo Philosophy*. Lagos: Lantern Publication.
- Ogbodo, I. (2019). *The Forgotten Gods of Igbo Culture*.
- Okolo, B. C. (1991). Urbanization and African Traditional Values. In J. Kromkowski and G. F. Mclean (eds) *Cultural Heritage and Contemporary Change: Culture and Values* 5, (pp. 179-190). Washington: The Council for Research in Values.
- Udechukwu, G. I. (2017). "Igbo Cultural Values and European Influence: A Way to Redirect the Youths". *Unizik Journal of Arts and Humanities*. 18,(22)(pp. 375-388)
- Wahab, E. O., Odunsi, S. O. & Ajiboye (2012). *Causes and Consequences of Erosion of Cultural Values in a Traditional African Society*. <https://doi.org/10.1155/2012/327061>
- Yankelovich, D. (1981). *New Rules: Searching for Self Fulfillment in a World Turned Upside Down*. New York: Random House.